

Asiantuntijalausunto eduskunnan lakivaliokunnalle sukupuolineutraalista avioliittolaista

Tapio Puolimatka

kasvatuksen teorian ja tradition professori

Jyväskylän yliopisto

Esitän seuraavassa joitakin näkökohtia sukupuolineutraalin avioliittolain vaikutuksesta siihen, miten avioliitto ymmärretään, tämän uuden merkityksen heijastumisesta nuorten sosialisatioon ja sitä kautta lapsen oikeuksiin. Koska lapsen oikeutta kasvaa biologisen isänsä ja äitinsä hoivissa ei enää avioliittolain sukupuolineutraalissa määrittelyssä voida sisällyttää itse avioliiton käsitteeseen, isän merkitystä lapsen terveille kehitykselle ei voida enää lain hyväksymisen jälkeen nuorten sosialisatiossa korostaa samalla tavalla kuin nykyisen avioliittokäsityksen vallitessa. Lapsen oikeuksiin ja hyvinvointiin vaikuttavien normien uudelleen määrittely lainsäädännössä heikentää näin mahdollisuutta nuorten sosialisatiossa korostaa isän merkitystä lapsen terveille kehitykselle.

1. Loukkaako sukupuolineutraali avioliittolaki lasten oikeuksia?

Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimus (1989) pyrkii soveltamaan Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistusta lapsen maailmaan. Lapsen oikeuksien sopimuksen 7. artiklassa kirjoitetaan:

Lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.

Jokaisella lapsella on tämän sopimuksen mukaan kolme syntymäoikeutta: oikeus nimeen, oikeus kansalaisuuteen ja oikeus elää biologisten vanhempiensa kanssa. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien julistus pitää yhteiskunnan luonnollisena yksikkönä perhettä, jossa biologinen äiti ja isä yhdessä kasvattavat lapsiaan. Lapsen oikeuksien sopimus soveltaa tätä niin, että jokaisella lapsella on oikeus tuntea biologiset vanhempansa ja kasvaa heidän muodostamassaan perheessä, mikäli mahdollista. Aina tämä ei ole mahdollista, koska lapsen vanhemmat voivat kuolla tai heistä voi tulla uhka omille lapsilleen. Mutta nämä poikkeustapaukset eivät kumoa lapsen luonnollista oikeutta elää biologisten vanhempiensa kanssa. Tämä oikeus on yhtä perustava kuin lapsen oikeus omaan nimeen. Avioero tietysti loukkaa tätä lapsen perusoikeutta. Mutta se ei uhkaa tätä perusoikeutta samanlaisella periaatteellisella tasolla kuin sukupuolineutraali avioliittolaki. Avioerossa on kyse epäonnistumisesta normin täyttämässä, ei normin uudelleen määrittelystä.

Koska ainoastaan miehen ja naisen avioliitto lähtökohtaisesti takaa tämän oikeuden ja pystyy sisällyttämään tämän oikeuden itse avioliiton määritelmään, sen korvaaminen sukupuolineutraalilla avioliittokäsityksellä merkitsee tämän lapsen oikeuden siirtämistä marginaaliin. Sukupuolineutraali avioliittolaki lähtökohtaisesti poistaa lapselta oikeuden molempiin vanhempiin ja sikäli pitää tätä lapsen oikeutta toisarvoisena. Se pyrkii uudelleen määrittelemään avioliiton niin, että laista poistuu normi, jonka mukaan lapsen perusoikeuksiin kuuluu oikeus kasvaa oman biologisen isänsä ja äitinsä muodostamassa avioliitossa. Kun sukupuolineutraali avioliittolaki hyväksyttiin Kanadassa vuonna

2005, Kanadan laista poistettiin termi ”luonnollinen vanhempi” ja se korvattiin termillä ”juridinen vanhempi”. Avioliiton merkityksen muuttaminen vaikuttaa kaikkiin avioliittoihin ja sitä kautta se heikentää yhteiskuntamme kaikkein heikoimpien ja puolustuskyvyttömimpien jäsenten, eli lasten asemaa yhteiskunnallisessa arvomaailmassa. Lakiin kirjatut merkitykset muokkaavat yhteiskunnan arvomaailmaa ja sitä kautta sukupuolineutraali avioliittolaki vaikuttaisi heikentävästi kaikkien lasten asemaan.

Prof. Don Browningin ja Elizabeth Marquardtin (2006) edustaman kriittisen familismin mukaan sukupuolineutraali avioliitto loukkaa lapsen oikeuksia, koska se edellyttää avioliiton merkityksen muuttamista siten, ettei avioliittoinstituution olennaisena tarkoituksena ole avioparin kokonaisvaltainen yhteys ja heidän seksuaalisuhteestaan syntyvien lasten hoitaminen. Koska tutkimusten mukaan lapset voivat parhaiten biologisen isän ja äidin vakaan, pysyvän ja liiallisista konflikteista vapaan avioliiton sisällä, lainsäädännön tulisi pyrkiä tukemaan tällaista perhemallia eikä muuttaa lainsäädännöllä avioliiton merkitystä niin, että lapsille jää siinä marginaalinen asema.

Tutkimusten mukaan biologisen isän ja äidin muodostama avioliitto on lapsen kannalta paras vaihtoehto, joten sen lainsäädännöllinen suosiminen on perusteltua lapsen oikeuksien näkökulmasta. Tutkija Frank Furstenberg (et al 2003: 48) kirjoittaa: ”Lukuisat tutkimukset osoittavat, että yksilöt yleisesti ottaen voivat parhaiten sekä lapsuudessa että myöhemmin elämässä, kun he kasvavat molempien biologisten vanhempiansa kanssa. – – Yksinkertaisesti sanoen, lapset hyötyvät yhdessä jatkuvasti asuvien vanhempien taloudellisesta ja emotionaalisesta panoksesta, ja tämä panostus on yleisesti ottaen suurempaa biologisten vanhempien kuin korvaavien vanhempien kohdalla.” Tällaista tutkimustietoa on olemassa paljon, kun vertailukohteina ovat yksinhuoltajaperheet, uusperheet tai avosuhteet (Brown 2004, Manning et al 2004, McLanahan & Sandefur 1994). Näiden tutkimusten mukaan lapsen edut tulevat parhaiten huomioiduksi perhemallissa, jossa hän saa elää biologisen isänsä ja äitinsä kanssa. ”Tutkimus osoittaa selvästi, että perheen rakenteella on merkitystä lapsen kannalta ja parhaiten häntä auttaa perherakenne, jota johtaa kaksi biologista vanhempaa avioliitossa, jonka konfliktitaso on alhainen. Lapsilla yksinhuoltajaperheissä, naimattomille äideille syntyneillä lapsilla, ja lapsilla kasvattiperheissä tai avoperheissä on suurempi riski kehittyä huonoon suuntaan – – Lasten kannalta on siksi arvokasta edistää vahvoja, vakaita biologisten vanhempien välisiä avioliittoja.” (Moore 2002) Tutkimus julkaisussa *Journal of Marriage and Family* kiteyttää saman asian: ”avioliiton hyöty näyttää ilmenevän erityisesti silloin, kun lapsi on molempien vanhempien biologinen jälkeläinen” (Manning & Lamb 2003: 876, 90.)

Tutkimusten mukaan lapset voivat parhaiten eheissä biologisten vanhempiansa perheissä ainakin seuraavilla ulottuvuuksilla (ks. tutkimustulosten yhteenvetoa 70 tieteen tekijän allekirjoittamassa julkaisussa *Marriage and the Public Good: Ten Principles*):

Koulutukselliset saavutukset: koulutustaso

Tunne-elämän terveys: ahdistuksen taso, masennus, aineiden väärinkäyttö ja itsemurha

Perhe-elämä ja seksuaalinen kehitys: vahva identiteetti, teiniraskaudet ja avioliiton ulkopuoliset raskaudet, seksuaalisen hyväksikäytön yleisyys

Käyttäytyminen lapsena ja aikuisena: aggressiivisuuden aste, tarkkaavaisuushäiriöt, rikollisuus, pidätykset.

Laajat yhteenvedot yhteiskuntatieteen tutkimustuloksista todentavat biologisten vanhempien muodostamien eheiden avioliittojen merkityksen lasten terveelle kehitykselle (McLanahan & Donahue & Haskins 2005; Park 2003; Wilcox & Doherty & Fisher et al 2005).

Näiden tutkimusten lisäksi on olemassa merkittävää todistusaineistoa siitä, että äidillä ja isällä on erilaiset vahvuudet vanhemmuudessa ja että äidin tai isän puuttuminen haittaa lapsen kehitystä eri tavoilla. Tytöt joutuvat todennäköisemmin seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi ja saavat lapsia teini-ikäisinä ja avioliiton ulkopuolella, jos he eivät kasva isänsä kanssa (McLanahan & Sandefur 1994; Ellis & Bates & Dodge et al 2003; Wilcox & Doherty & Fisher et al ; Blackman & Clayton & Glenn et al 2005). Ilman isää kasvaneet pojat ovat aggressiivisempia, syyllistyvät todennäköisemmin rikoksiin ja joutuvat todennäköisemmin pidätetyiksi (Marquardt 2005, Amato 2005, Harper & McLanahan 2004). Rutgersin yliopiston sosiologi David Papenous (1996: 146) toteaa: ”Yhteiskuntatieteiden tarjoama todistusaineisto tukee ajatusta, että sukupuolieriytynyt vanhemmuus on tärkeää inhimilliselle kehitykselle ja että isän panos kasvatuksessa on ainutlaatuinen ja korvaamaton.” Hän jatkaa: ”Meidän tulisi hylätä ajatus, että äiti olisi hyvä isä aivan kuten – – meidän tulisi hylätä yleinen käsitys – – että isä voisi olla hyvä äiti – – Mies ja nainen ovat perustavasti erilaisia ja kumpikin on välttämätön – kulttuurisesti ja biologisesti – lapsen optimaaliselle kehitykselle.” Virginian yliopiston sosiologi W. Bradford Wilcox (2005: 36) tekee samansuuntaisen yhteenvedon yhteiskuntatieteellisestä tutkimuksesta: ”Paras tähänastinen psykologinen, sosiologinen ja biologinen tutkimus viittaa siihen, että mies ja nainen tuovat keskimäärin erilaisia lahjoja vanhemmuuteen, että lapset hyötyvät erilaisia vanhemmuuden tyylejä toteuttavista vanhemmista ja että perheen hajoaminen on vakava uhka lapsille ja niille yhteiskunnille, joissa he elävät.” Teksasin yliopiston sosiologit Ronald J. Angel ja Jacqueline L. Angel kiteyttävät laajan vanhemmuutta käsittelevän tutkimuskatsauksensa näin: ”Isän puuttuminen nostaa lapsella heikon sosiaalisen kehittymisen riskiä ja haittaa heidän koulumenestystään. Lisäksi se voi rajoittaa heidän mahdollisuuksiaan optimaaliseen sosiaaliseen liikkuvuuteen – – Voimme sanoa suurella varmuudella, että isän puuttuminen lapselta on, ainakin Yhdysvalloissa, eräs mielenterveysriskitekijä.” (Angel & Angel 1993: 119.)

Tältä osin tutkimustulokset ovat ristiriidassa Kansalaisaloitteessa ilmaistun käsityksen kanssa, ettei isän ja äidin yhteistyöllä olisi keskeistä merkitystä lapsen kasvatuksessa. Kansalaisaloitteessa viitataan lastenpsykiatri Tytti Solantaun tekemään tutkimuskatsaukseen sateenkaariperheissä elävien lasten kehityksestä ja hyvinvoinnista (STM 2003:10). Kyseinen tutkimuskatsaus on vanhentunut ja sikäli harhaanjohtava, että siinä tehdään laajamittaisia yleistyksiä tutkimuksista, jotka luonteensa puolesta eivät mahdollista yleistyksiä: otokset ovat pieniä eikä niitä ole hankittu satunnaisotannalla vaan haastatteleamalla helposti saatavilla olevia ihmisiä, jolloin meillä ei ole tietoa otoksen edustavuudesta. Voidaksemme tehdä yleistyksiä tarvitsimme laajaan satunnaisotantaan perustuvia pitkittäistutkimuksia. Tarkastelun kohteena olleiden tutkimusten perusteella saamme lähinnä tietoa tietyn valikoidun haastateltavien ryhmän käsityksistä, ilman että pystymme todentamaan näiden käsitysten suhdetta todellisuuteen. Lisäksi tutkimuksissa keskitytään pieneen määrään ulottuvuuksia lasten kehityksessä ja hyvinvoinnissa ja monet keskeiset yhteiskunnan kannalta keskeiset vaikutukset jäävät analyysin ulkopuolelle siitä yksinkertaisesta syystä, ettei niistä tuossa vaiheessa ollut tutkimustietoa.

Saadaksemme tarkemman kuvan Solantauksen tutkimuskatsauksen rajoituksista ja siinä esitettyjen johtopäätösten ongelmista nykytietämyksen valossa, käsittelen lyhyesti Loren Marks (2012) analyysia American Psychological Association (APA) nimisen järjestön vastaavasta tutkimuskatsauksesta vuodelta 2005. APA:n katsauksessa on nojattu osin samoihin tutkimuksiin, kuin Tytti Solantauksen raportissa, mutta otettu lisäksi huomioon uudempaa tutkimusta. Loren Marks (2012) kommentoi niitä 59 tutkimusta, joiden pohjalta APA päätteli, ettei vastakkaista sukupuolta ja samaa sukupuolta olevien parien vanhemmuudella ole eroa: ”Käytettävissä oleva todistusaineisto, joka on hankittu pienistä otoksista, on riittämätön vahvojen yleistävien väitteiden tueksi – – Tällaiset väitteet eivät perustu tieteeseen. Yleistävää väitettä varten tarvitsemme laajan edustavan otoksen – monia sellaisia.” (Marks 2012: 748.)

Yksikään APA:n tai Solantauksen viittaamista samaa sukupuolta olevien parien vanhemmuutta koskevista tutkimuksista ei täytä korkeatasoisen yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen vaatimuksia: joukossa ei ole yhtään pitkittäistutkimusta, jossa olisi käytetty suurta, edustavaa satunnaisotantaa. Useat joukkotiedotusvälineissäkin paljon siteeratut tutkimukset vertaavat samaa sukupuolta olevien parien vanhemmuutta yksinhuoltajaperheisiin, uusperheisiin tai muihin vastaaviin vanhemmuuden muotoihin, jotka aikaisemmat tutkimukset ovat jo osoittaneet vähemmän kuin optimaaliseksi (ks. Patterson 1997; Tasker 2005). Harvat tutkimukset testaavat enempää kuin yhtä tai kahta hyvinvoinnin indikaattoria. Useimmat turvautuvat ”lumipallo-otantaan”, jossa haastateltavat värväävät ystäviään ja tuttujaan mukaan tutkimukseen (Bos & Balen & Van den Boom 2007; Sirota 2009). Tällaisessa tutkimuksessa tulevat yliedustetuiksi ne, joilla on laaja ystäväverkosto. (Girgis et al 2012.) Tästä syystä samaa sukupuolta olevien parien vanhemmuutta koskevat tutkimukset ovat kohdistuneet verrattain hyväosaiseen väestönosaan. Kuitenkin niitä verrataan väestöainekseltaan monipuolisempiin eri sukupuolta oleviin pareihin.

APA:n käyttämästä 59 tutkimuksesta 26:ssa ei ollut eri sukupuolta olevien parien vertailuryhmää ollenkaan. 33 tutkimuksessa oli tällainen vertailuryhmä, mutta 13 tutkimuksessa vertailuryhmänä olivat yksinhuoltajaperheet. Lopuissa 20 tutkimuksessa on epäselvää, onko vertailuryhmänä yksinhuoltaja, avopari, uusperhe vai lapsen biologisten vanhempien muodostama aviopari. Jo tämä puute yksin tekee yleistyksen ongelmalliseksi, koska Brown (2004: 364) toteaa tutkimuksessaan, jossa analysoidaan 35 938 amerikkalaista lasta ja heidän vanhempansa, että ”riippumatta taloudellisista ja vanhemmuuden resursseista, (12–17 vuotta vanhojen) nuorten tulokset ovat – – heikompia avoparien kuin – – kahden avioliitossa olevan biologisen vanhemman perheissä”.

Lisäksi sekä Solantauksen että American Psychological Associationin viittaamissa tutkimuksissa päähuomio kohdistetaan homoseksuaalisten vanhempien haastatteluissa ilmaisemiin käsityksiin. Tällaisen haastattelututkimuksen ongelmat ovat monet. Haastateltavilla on taipumus antaa ihanteellinen kuva omasta tilanteestaan ja haastateltavan käsitykset siirtyvät laadullisen analyysin kautta tutkimustuloksiksi ilman että niiden luotettavuutta kontrolloidaan. Esimerkiksi monet avioerotutkimukset osoittavat, että vanhemmilla on usein illusorinen käsitys itsestään kasvattajina: eronnut isä saattaa kokea, että hänellä on läheinen suhde lapseensa kun taas lapsi kokee isän hylänneen hänet.

American Psychological Associationin raportti jätti vähimmälle huomiolle Sarantakosin (1996) tutkimuksen, joka oli laajin vertaileva tutkimus lasten kehitystuloksista. Tutkimuksessa käytettiin vanhempien omien arvioiden lisäksi myös koulutuloksia ja opettajien arviointeja. Sarantakos löysi

useita merkittäviä eroja avioliitossa olevien heteroparien, avoparien ja samaa sukupuolta olevien parien muodostamien perheiden välillä:

Kielellinen saavutus	Aviperhe 7,7 Avoperhe 6,8 Homoperhe 5,5
Matemaattinen saavutus	Aviperhe 7,9 Avoperhe 7,0 Homoperhe 5,5
Yhteiskuntatieteiden opp.	Aviperhe 7,3 Avoperhe 7,0 Homoperhe 7,6
Urheiluharrastus	Aviperhe 8,9 Avoperhe 8,3 Homoperhe 5,9
Sosiaalisuus	Aviperhe 7,5 Avoperhe 6,5 Homoperhe 5,0
Asenne oppimiseen	Aviperhe 7,5 Avoperhe 6,8 Homoperhe 6,5
Vanhempi-koulu suhde	Aviperhe 7,5 Avoperhe 6,0 Homoperhe 5,0
Tuki läksyjen tekemiseen	Aviperhe 7,0 Avoperhe 6,5 Homoperhe 5,5

Sarantakos (1996: 30) pääättelee, että avioliitossa olevien heteroparien lapset menestyvät todennäköisesti paremmin koulussa akateemisesti ja sosiaalisesti kuin homoseksuaalisessa suhteessa olevien parien lapset.

Mikä voisi sitten selittää tätä eroa? Yksi mahdollinen selityspenuste löytyy edellä mainituista tutkimuksista, joissa korostetaan sukupuolen toisiaan täydentävyyttä. Miehen ja naisen välinen ero vaikuttaa kasvatuksessa toisiaan tasapainottavasti ja lapsen kehitystä stimuloivasti. Äidin puhetapa mukautuu enemmän lapsen käsityskyvyn rajoihin ja viestii näin lapselle ymmärrystä. Isän puhetapa mukautuu vähemmän lapsen käsityksmaailmaan ja saa lapsen ponnistelemaan omien kielellisten ymmärtämis- ja ilmaisumahdollisuuksien laajentamiseksi. Äiti keskittyy enemmän lapsen hoitamiseen ja huoltamiseen ja takaa näin lapsen perustarpeiden tyydyttämisen. Äiti ajattelee keskimäärin enemmän lapsen turvallisuutta. Isän toimintatapa asettaa lapselle enemmän haasteita ja rohkaisee lasta kokeilemaan uusia asioita jossain määrin jopa turvallisuuden kustannuksella ja laajentaa näin lapsen toiminnan rajoja. Isän kautta tytär oppii suhtautumaan luontevasti miehen maailmaan ja saa käsityksen naista kunnioittavan miehen tavasta suhtautua naiseen. Tämä varjelee tyttöä miehiltä, jotka pyrkivät käyttämään häntä seksuaalisesti hyväkseen. Isän läsnäolo perheessä antaa pojalle käsityksen miehisyydestä, joka on ohjattu naisen kunnioittamiseen ja väkivallattomaan voiman ja rohkeuden osoittamiseen. Ilman isää kasvavilla pojilla on suurempi todennäköisyys ajautua väkivallan ja rikollisuuden teille. Kaksi rakastavaa äitiä eivät tässä suhteessa korvaa isää. Lapsilla, jotka kasvavat perhetilanteessa, jossa toinen vanhemmista ei ole biologinen vanhempi, on suurempi vaara joutua seksuaalisesti hyväksikäytetyksi ja pahoinpidellyksi, kuin tilanteessa, jossa hän elää molempien biologisten vanhempiansa kanssa. (Stanton & Maier 2004)

Sekä Solantauksen että APA:n käsittelemissä tutkimuksissa kiinnitettiin päähuomio tekijöihin kuten seksuaaliseen identiteettiin, itsearvostukseen ja sosioemotionaaliseen kehitykseen, joiden todentaminen on subjektiivisten arviointien varassa. Niissä kiinnitettiin vain vähän huomiota yhteiskunnallisesti näkyvämpiin ja helpommin todennettaviin seuraamuksiin. Sarantakin myöhempi tutkimus (2000) tutkii näitä yhteiskunnallisia vaikutuksia ja toteaa: "Jos käsitämme poikkeavuuden yleisessä merkityksessä niin, että se sisältää liiallista alkoholin käyttöä, huumeiden käyttöä, koulupinnausta, seksuaalista poikkeavuutta ja rikoksia, ja jos luotamme yli 18-vuotiaiden aikuisten

nuorten lausumiin – – niin homoseksuaalisten parien lapset raportoivat poikkeavuutta suuremmissa määrin kuin avioliitossa tai avosuhteessa olevien parien lapset. ” (Sarantakis 2000: 131.)

Sarantakosin tutkimustuloksille tuo tukea myös äskettäin Mark Regneruksen (2012a) tekemä tutkimus, joka perustui laajaan, satunnaisotannalla hankittuun kansallisesti edustavaan otokseen. Siinä seulottiin 15 000 amerikkalaista nuorta aikuista, jotka olivat iältään 18–39 vuotiaita, joista 3000 haastateltiin. Tutkimuksen mukaan homoseksuaalisessa suhteessa eläneen vanhemman kodissa kasvanut nuori aikuinen voi keskimäärin selvästi huonommin verrattuna eheissä biologisen isän ja äidin muodostamissa perheissä kasvaneisiin nuoriin kymmenillä eri ulottuvuuksilla kuten koulutustaso, masennus, työpaikka ja marihuanan käyttö. Tätä tutkimusta koskevassa arviossaan Pennsylvanian valtionyliopiston professori Paul Amato (2012) totesi, että puutteistaan huolimatta tämän tutkimuksen metodologiset ansiot tekevät siitä ”todennäköisesti parhaan mitä voimme toivoa, ainakin lähitulevaisuudessa”. Saamansa palautteen pohjalta Regnerus (2012b) teki toisen tutkimuksen ja täsmensi käyttämäänsä terminologiaa ja saamiensa tutkimustulosten merkitystä. Douglas W. Allen (2013) teki Kanadassa laajalla otannalla (20 % väestöstä) tutkimuksen, joka osoitti huomattavia eroja koulun keskeyttämisessä homo- ja heterovanhempien lasten kohdalla. Samaa sukupuolta olevien vanhempien lapset valmistuivat 65 % todennäköisyydellä verrattuna eri sukupuolta olevien avioparien lapsiin. Samaa sukupuolta olevien perheiden tyttäret menestyvät poikia huonommin.

Lasten hyvinvointia ja samaa sukupuolta olevien parien vanhemmuutta koskeva tutkimuskirjallisuus sisältää tuskin ollenkaan tutkimusta kahden miehen kasvattamista lapsista. Tähän tutkimusalueeseen erikoistuneet tutkijat Timothy Biblarz ja Judith Stacey (2010: 3) myönsivät analyysissään, etteivät he onnistuneet paikallistamaan yhtään homoseksuaalisiin miesvanhempiin kohdistuvaa tutkimusta, joissa olisi lasten hyvinvointia koskevia tuloksia ja ainoastaan yhden, joka vertasi homoseksuaalisten miesparien vanhemmuutta homoseksuaalisten naisparien tai heteroseksuaalisten adoptiovanhempien vanhemmuuteen. William Meezan ja Jonathan Rauch (2005) puolestaan toteavat: ”Hahmottamiemme metodologisten ongelmien takia todistusaineisto ei tarjoa paljoakaan tietoa siitä, käyttävätkö kyseiset tutkimukset tyypillisiä vai epätyypillisiä otoksia homoseksuaalisten parien kasvattamien lasten yleisestä populaatiosta.”

On olemassa kaksi yleistä perustetta olettaa, ettei samaa sukupuolta olevien parien vanhemmuus yleisesti ottaen yllä myönteiseltä vaikutukseltaan avioliitossa olevien biologisten vanhempien tasolle. Ensinnäkin, luotettavat tutkimukset osoittavat, että äidit ja isät tukevat – ja poissa ollessaan haittaavat – lapsen kehitystä eri tavoilla, kuten jo edellä todettiin. Toiseksi, kaikki tähän asti korkeatasoisissa tutkimuksissa tutkitut vaihtoehdot avioliitossa eläville biologisille vanhemmille ovat johdonmukaisesti osoittautuneet vähemmän onnistuneiksi: tämä pätee yksinhuoltajaperheisiin, uusperheisiin ja avoperheisiin (Brown 2004, Manning & Smock & Majumdar 2004.) Samaa sukupuolta olevat parit sisältävät aina korkeintaan vain toisen biologisista vanhemmista. Kuten Princetonin ja Wisconsinin yliopistojen sosiologit Sara McLanahan ja Gary Sandefur (1997: 1) totesivat, perustautuen neljään pitkäaikaiseen tutkimukseen, joissa oli kansallisesti edustavat 20 000 tutkittavan otokset: ”Lapset, jotka kasvavat kotitalouksissa ainoastaan yhden biologisen vanhemman kanssa voivat keskimäärin huonommin kuin lapset, jotka kasvavat talouksissa molempien biologisten vanhempiensa kanssa – – riippumatta siitä, meneekö lasten kanssa asuva vanhempi uudestaan naimisiin.” Tämän tosiasia-aineiston valossa on perusteltua, että avioliittolainsäädännön

ensisijaisena tavoitteena tulisi olla tukea sellaisia avioliiton normeja, jotka pitävät biologiset vanhemmat yhdessä. (Girgis & Anderson & George 2012: 61–62.)

On selvää, että yksittäinen homoisä tai -äiti voi kasvattajana olla omistautuneempi ja tiedostavampi kuin heteroisä tai -äiti keskimäärin. Nykytilanteessa homoparit ovat tietynlaisessa pioneerivaiheessa, jossa tällaisen perhemuodon omaksuneet ja kenties adoptiolapsia hankkineet parit ovat keskimääräistä tiedostavampia ja omistautuneempia. Tämä asiantila ei ehkä päde enää silloin, kun uusi instituutio on vakiintunut ja arkipäiväistynyt. Keskeinen kysymys lainsäädännön näkökulmasta koskee kuitenkin sitä, millä tavalla perherakenne yleensä vaikuttaa lapsen hyvinvointiin. Tässä suhteessa tutkimus osoittaa merkittäviä eroja yhteiskunnallisesti tärkeillä ulottuvuuksilla sellaisten perheiden eduksi, joissa kaksi biologista vanhempaa ovat keskenään avioliitossa.

Lapsen kannalta on ongelmallista, että sukupuolineutraali avioliittolaki asettaa normiksi perhemallin, jossa ei oteta huomioon lapsen tarvetta kasvaa biologisen isänsä ja äitinsä muodostaman perheen sisällä. Näin lapsi ei pääse löytämään itseään tutustumalla omiin biologisiin juuriinsa eikä pääse nauttimaan isänsä ja äitinsä hänelle tarjoamasta sosiaalisesta asemasta, erityiskiinnostuksesta ja turvasta. Kuitenkin tällainen itsensä löytämisen ja sosiaalistumisen prosessi on tärkeää lapsen psykologisen ja sosiaalisen identiteetin ja eheyden kannalta. Sukupuolineutraali avioliitto määrittelee avioliiton uudella tavalla niin, että isän ja äidin toisiaan täydentävyyden merkitystä kasvatuksessa vähätellään. Tämä tekee sosiaalisesti hyväksyttävämmäksi isälle jättää perheensä. Kun tämä uusi näkemys sosialisatiion välityksellä siirtyy osaksi yleistä kulttuuria, se on omiaan vaikuttamaan isien valintoihin kielteisesti. Tämän hintana on se, että lapsilta viedään heidän avioliitossa elävän isänsä ja äitinsä rakkaus ja mahdollisuus luoda identiteettiään suhteessa heihin ja kasvaa oman kehityksensä kannalta optimaalisessa tilanteessa.

Miten sitten sukupuolineutraali avioliittolaki estää lapsen mahdollisuuksia syntyä perheeseen, jossa hän saa elää biologisen isänsä ja äitinsä hoidossa? Tämä tapahtuu ensisijaisesti lainsäädännön sosialisatiovaikutusten pohjalta. Lyhyesti sanottuna (Girgis et al 2012: 54):

1. Lainsäädäntö muokkaa uskomuksia.
2. Uskomukset muokkaavat käyttäytymistä.
3. Uskomukset ja käyttäytyminen vaikuttavat ihmisten kiinnostuksen kohteisiin ja hyvinvointiin.

Blankenhorn (2007: 203 ss.) ja Girgis et al (2012) esittävät joitakin näkökohtia siitä, miten tämä tapahtuu: (a) Sukupuolineutraalin avioliiton hyväksyminen sisältää julkisen kannanoton, jonka mukaan lapsi ei tarvitse biologisen isän ja äidin toisiaan täydentävää vaikutusta. Se poistaa lainsäädännöstä ja heikentää kulttuurissa ajatusta, että lapselle ja yhteiskunnalle on keskimäärin parasta, että lapsi kasvaa biologisen isänsä ja äitinsä muodostaman avioliiton sisällä. Tämän seurauksena harvemmat lapset todennäköisesti kasvavat isänsä kanssa, koska heidän isänsä eivät enää pidä tärkeänä omistautua lastensa hoitamiseen. (b) Sukupuolineutraalin avioliiton hyväksyminen merkitsee sitä, että lainsäädäntö alkaa ymmärtää avioliiton merkityksen homo- ja heteroseksuaalisen parisuhteen yhteisten nimittäjien pohjalta, jolloin heteroseksuaalisen avioliiton ominaispiirteet katoavat lainsäädännöstä. (c) Sukupuolineutraalin avioliiton hyväksyminen merkitsee todennäköisesti sitä, että muut vaihtoehtoiset avioliittomuodot kuten esimerkiksi moniavioisuus tai ryhmäavioliitto saavat lisää sosiaalista hyväksyntää, mikä entisestään heikentää avioliiton yhtenäisyyttä ja lapsen mahdollisuuksia kasvaa alhaisen konfliktitason perheessä. (d) Sukupuolineutraalin avioliiton hyväksyminen merkitsee sitä, että heteroseksuaalisten nuorten

julkinen sosiaalistaminen miehen ja naisen välisen avioliiton merkitykseen joko lakkaa tai sitä joudutaan olennaisesti heikentämään. Lastenkirjoissa ja -vihteessä, kirkon opetuksessa, koulujen opetussuunnitelmassa ja populaarikulttuurissa joudutaan välttämään antamasta mahdollisesti lainvastaista vaikutelmaa, jonka mukaan avioliitto on naisen ja miehen välinen liitto, jonka luonnollisena seurauksena on lasten saaminen. (e) Sukupuolineutraalin avioliittolain hyväksyminen määrittelee avioliiton uudelleen niin, ettei se enää tarkoita puolisoiden sitoutumista pysyvän perheyhteisön luomiseen siitä mahdollisesti syntyviä lapsia varten, vaan että olennaista avioliitossa on tietynlainen tunteenomainen suhde aikuisten välillä. Tämä viestii kasvavalle sukupolvelle, että tunteen kadotessa myös avioliiton perusta katoaa. Tämä on omiaan viemään pohjaa avioliiton pysyvyyden ja seksuaalisen uskollisuuden normeilta, mikä entisestään heikentää lasten mahdollisuuksia kasvaa vakaassa ja pysyvässä perheyhteisössä yhdessä biologisten vanhempiensa kanssa. (f) Avioliiton pysyvyyden, puolisuususkollisuuden ja perhekeskeisyyden heikentyessä myös puolisoiden psykologinen, sosiaalinen ja aineellinen hyvinvointi heikkenee, koska pysyvän avioliiton on osoitettu edistävän puolisoiden hyvinvointia. Vanhempien hyvinvoinnin heikentyessä heidän kykynsä kasvattaa lapsia heikkenee. (g) Sukupuolineutraalin avioliiton hyväksyminen vahvistaa käsitystä, että sukupuolten toisiaan täydentävyys ei ole tärkeää kasvatuksessa. Tämä heikentää erityisesti isän kokemusta siitä, että hänellä on erityinen panoksensa annettavana lastensa kasvatukseen.

Kukaan ei ajattele ja toimi tyhjiössä. Me kaikki saamme vaikutteita kulttuurisista normeista, joita lainsäädäntö muokkaa. Voidakseen solmia avioliiton ihmisellä täytyy olla jonkinlainen käsitys siitä, mitä se tarkoittaa. Avioliiton uusi määritelmä antaa kasvavalle sukupolvelle sellaisen käsityksen avioliitosta, joka ei ole omiaan edistämään avioliiton pysyvyyttä, koska huomion keskipisteestä siirretään aviopuolisoiden kokonaisvaltainen yhteys ja siitä syntyvien lasten hoitaminen. Kun avioliiton merkitystä on kerran muutettu, se vaikuttaa kouluissa ja muissa kasvatusinstituutiossa annettavaan sosialisatioon. Sikäli kuin sosialisatio siirtää avioliitosta mahdollisesti syntyvien lasten oikeuksien näkökulman sivuosaan ja asettaa avioliiton keskukseen siinä elävien aikuisten tunteet, se ei orientoi kasvavia näkemään avioliittoansa uskollisuuden, pysyvyyden ja avioliitosta syntyvien lasten näkökulmasta. Tällainen sosialisatio on omiaan heikentämään lasten asemaa perheessä, mikä puolestaan ei voi olla heikentämättä lasten hyvinvointia. Lasten hyvinvoinnin heikentäminen lainsäädännöllisillä toimilla on lapsen ihmisoikeuksien loukkaamista. Lisäksi se on vastuutonta talouspolitiikkaa, koska lasten ja perheiden pahoinvointi tulee yhteiskunnalle kalliiksi. Esimerkiksi Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan 229 miljardia dollaria sosiaaliavustuksia vuosien 1970 ja 1996 välillä jouduttiin maksamaan avioliittokulttuurin murentumisesta ja siitä seuraavien sosiaalisten ongelmien pahentumisesta: teiniraskaudet, köyhyys, rikollisuus, huumeiden väärinkäyttö ja terveysongelmat. Yhdysvalloissa vuonna 2008 tehty tutkimus osoitti, että avioerot ja avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset maksoivat veronmaksajille 112 miljardia dollaria vuosittain. (Girgis et al 2012: 46.)

Lainsäädäntö vaikuttaa sosialisatión välityksellä kasvavaan sukupolveen: sukupuolineutraali avioliittolaki viestii kasvavalle sukupolvelle, että heteroseksuaalinen ja homoseksuaalinen parisuhde ovat lapsen kannalta samanarvoisia. Nykytiedon valossa on mielekäästä olettaa, että ainakin osa nuorista on seksuaaliselta identiteetiltään ambivalentteja siinä mielessä, että he voivat valinnoillaan ja tulkintoillaan vaikuttaa oman seksuaalisen identiteettinsä kehitykseen. Näihin valintoihin ja tulkintoihin vaikuttavat yhteiskunnan sosiaaliset rakenteet. Jos heteroseksuaalisen ja homoseksuaalisen parisuhteen välillä ei tehdä selvää eroa institutionaalaisella tasolla, seksuaaliselta

identiteetiltään epävarmojen nuorten on vaikea tiedostaa niiden erilaista merkitystä lasten kannalta. He saattavat vahvistaa omassa seksuaalisessa identiteetissään puolia, joita he eivät vahvistaisi, jos he olisivat tietoisia siitä, että he näin valitessaan loukkaavat tulevien lastensa oikeuksia.

Sekä perinteinen luonnonoikeuden traditio, merkittävänä edustajinaan Aristoteles ja Tuomas Akvinolainen, että moderni evoluutiobiologia ovat yhtä mieltä siitä, että vanhempien luontainen kiintymys biologisiin jälkeläisiinsä muodostaa tärkeän motivoivan tekijän, joka tukee vanhempien kykyä ajatella asioita lasten kannalta. Moderni kulttuuri ja avioliittolainsäädäntö ovat menossa suuntaan, jossa ne vähättelevät tämän luontaisen motivaation merkitystä. Tämä ei ole omiaan parantamaan lasten asemaa perheissä ja yleensä yhteiskunnassa, koska lapset luonnostaan kokevat läheisyyttä biologisiin vanhempiinsa ja pitävät parhaimpana tilannetta, jossa he voivat olla läheisessä yhteydessä heihin.

2. Normatiivisen rakenteen erilaisuus synnyttää erilaisen juridisen säätelyn tarpeen

Sukupuolineutraalin avioliiton mielekkyyden kyseenalaistaa myös hetero- ja homoseksuaalisen parisuhteen sisäisten lainalaisuuksien erilaisuus. Kutsun parisuhteen sisäisiä lainalaisuuksia nimellä ”normatiivinen rakenne”. Normatiivisella rakenteella tarkoitan tässä yhteydessä kaikkia niitä käyttäytymissääntöjä, jotka vaikuttavat näiden parisuhteiden toimivuuteen. Nämä säännöt voivat olla joko tiedostettuja tai tiedostamattomia ja vain osa niistä tulee kirjatuksi instituution oikeudelliseen määrittelyyn. Koska nämä parisuhteen muodot ovat sisäiseltä dynamiikaltaan ja normatiiviselta rakenteeltaan erilaisia, niiden säilyttäminen yhden ja saman instituution alaisiksi aiheuttaa haittaa jommallekummalle tai molemmille.

Valtiovalta ei ole kiinnostunut intiimien ihmissuhteiden juridisesta säätelystä sinänsä. Poikkeuksen muodostaa heteroseksuaalinen parisuhde, koska tällaisesta suhteesta suurella todennäköisyydellä syntyy lapsia ja yhteiskunnan kannalta on tärkeää turvata lasten hyvinvointi, joiden käsissä on yhteiskunnan tulevaisuus.

Homoseksuaalinen parisuhde ja heteroseksuaalinen avioliitto eroavat toisistaan biologisesti, emotionaalisesti ja normatiivisesti sikäli, että heteroseksuaalisesta avioliitosta voi syntyä parille yhteisiä lapsia, kun taas homoseksuaalisesta parisuhteesta tällaisten molemmille puolisoille biologisesti yhteisten lasten syntyminen on mahdotonta. Tästä syystä heteroseksuaalisen avioliiton solmiminen edellyttää samalla sitoutumista hoitamaan niitä lapsia, jotka tästä liitosta mahdollisesti syntyvät, kun taas homoseksuaalinen parisuhde ei edellytä tällaista sitoutumista. Heteroseksuaaliseen avioliittoon sitoutuminen on tältä osin erilaista kuin homoseksuaaliseen parisuhteeseen sitoutuminen. Tämä ero on mielekästä tunnustaa myös institutionaalisella tasolla, koska kyseinen ero on niin dramaattinen, että se olennaisesti vaikuttaa itse instituution luonteeseen ja sen edellyttämiin toimintavalmiuksiin. Heteroseksuaalisen avioliiton solmiessaan ihminen joutuu ottamaan huomioon sen vastuun, jota hän mahdollisesti joutuu kantamaan avioliitosta syntyvien lasten hoitamisessa. Tämä vastuu ulottuu jopa parin vuosikymmenen päähän kunkin lapsen syntymästä. Homoseksuaalinen parisuhde ei edellytä samanlaista pitkäaikaista sitoutumista. Tämän eron yhteiskunnallinen tiedostaminen on tärkeä tulevan sukupolven hyvinvoinnin näkökulmasta. Tämän eron tiedostaminen voi kuitenkin himmentyä, jos näitä kahta hyvin erilaista parisuhteen ja sitoutumisen muotoa pyritään sovittamaan yhden ja saman instituution raameihin. Tällaisen erottamisen ei tarvitse sisältää arvoarvostelmaa niiden suhteellisesta arvosta suhteen osapuolille itselleen. Se sisältää kuitenkin sen tunnustamisen, että kyse on erilaisesta sitoutumisesta sekä

sitoutumisen pysyvyyden että sitoutumisen ominaislaadun osalta, koska heteroseksuaalinen avioliitto sisältää myös sitoutumisen hoitamaan avioliitosta mahdollisesti syntyviä lapsia.

Pysyvät, ruumiilliseen yhteyteen perustuvat ja lasten hankkimiseen ja kasvattamiseen tähtäävät liitot on yleismaailmallisesti erotettu muista erilaisista ystävyys- ja kumppanussuhteista omanlaisikseen perusinstituutioiksi. Avioliitto merkitsee instituutiota, jossa mies ja nainen solmivat toisiinsa sitoutuvan pysyvän ja toiset pois sulkevan julkisen liiton, jonka keskeinen päämäärä on yhteisten lasten saaminen ja näiden yhteinen kasvattaminen. ”Avioliitto on arvokas itsessään, mutta siihen sisältyvä suuntautuneisuus lasten saamiseen ja kasvattamiseen vaikuttaa avioliiton ominaispiirteisiin, mukaan lukien yksiavioisuuden ja uskollisuuden normeihin.” (Girgis et al 2010: 246.) Avioliitto on sosiaalinen instituutio, jota ei ole mielekästä määritellä ottamatta lukuun mahdollisesti syntyviä lapsia ja heidän kasvattamistaan.

Homoseksuaaliset ja heteroseksuaaliset parisuhteet ovat normatiiviselta rakenteeltaan erilaiset. Heteroseksuaaliset parisuhteet ovat luontonsa puolesta koko ajan alttiita sille mahdollisuudelle, että suhteesta syntyy lapsia, riippumatta siitä, tahtovatko suhteen osapuolet sitä tai eivät. Niinpä uskottomuus parisuhteessa merkitsee joko sitä, että mies joutuu mahdollisesti hoitamaan hänen vaimonsa synnyttämiä toisen miehen lapsia, tai mies joutuu käyttämään energiaansa primaarisuhteen ulkopuolella syntyneiden lasten hoitamiseen. Koska lasten hoitaminen on hyvin vaativa ja pitkäaikainen, jopa parikymmentä vuotta kestävä prosessi, tästä seuraa, että heteroseksuaalinen parisuhde on luonteensa puolesta orientoitunut puolisuusollisuuteen ja suhteen pysyvyyteen, koska muuten lapselta viedään oikeus elää molempien biologisten vanhempiansa kanssa vakaassa perheessä. Avioliittolainsäädännöllä on tarkoitus luoda edellytyksiä tälle heteroseksuaalisen parisuhteen normatiivisen rakenteen toteutumiselle, koska se palvelee koko yhteiskunnan hyvinvointia tuottaessaan sekä psyykkisesti että fyysisesti terveitä lapsia, joilla on kaksi hänestä huolehtivaa ja jo biologisen sukulaissuhteensa perusteella heistä erityisesti kiinnostunutta vanhempaa. Tämän heteroseksuaalisen parisuhteen normatiivisen rakenteen vuoksi niin sanotut avoimet avioliitot eivät yleensä toimi ja jäävät lyhytaikaisiksi.

Homoseksuaalisen parisuhteen normatiivinen rakenne on tutkimusten mukaan tässä suhteessa erilainen. Tutkimusten mukaan lähes puolet homoseksuaalisten miesten parisuhteista ovat seksuaalisesti avoimia suhteita, joissa molemmat osapuolet sallivat toisilleen vapauden olla seksuaalisuhteissa ulkopuolisten kanssa vaikka tunnetason intiimiä suhdetta pidetäänkin eksklusiivisena. Seksuaalisuhdetta ei tällöin välttämättä ymmärretä tunnetason intiimiksi suhteeksi. Tutkimusten mukaan homoseksuaalisten miesparien suhteen dynamiikka on myös sikäli erilainen kuin heteroseksuaalisen parisuhteen, että pysyvämpiä ovat nimenomaan sellaiset homoseksuaaliset suhteet, joissa osapuolet sallivat toisilleen seksuaalisen vapauden, eli dynamiikka on päinvastainen kuin heteroseksuaalisissa parisuhteissa – uskottomuus heteroseksuaalisissa suhteissa uhkaa suhteen pysyvyyttä. (Mitchell 2010; Hoff et al 2010; Ramirez & Brown 2010; Gallagher 2012: 132–133)

Yleensä homoseksuaaliset miehet ovat uskollisia toisilleen suhteen alussa, mutta vuosien kuluessa he päätyvät vähitellen avoimeen seksuaalisuhteeseen. Lisäksi he kokevat primaarisuhteen ulkopuolisten seksuaalisuhteiden parantavan primaarisuhteen tyydyttävyyttä. Yleisesti ottaen tutkimustulokset viittaavat siihen, että seksuaalisella uskollisuudella ei ole mitään suhdetta suhteen koettuun tyydyttävyyteen homoseksuaalisessa suhteessa toisin kuin heteroseksuaalisessa suhteessa. (Hart & Schwartz 2010; Ramirez & Brown 2010; Gallagher 2012: 133–134.)

Homoseksuaalisille naisille puolestaan ovat ominaisia hyvin intensiiviset mutta suhteellisen lyhyet parisuhteet. Avioeroprocentti on homoseksuaalisilla pareilla yleensä heteropareja korkeampi ja naispareilla korkeampi kuin miespareilla. (Andersson 2004.)

Koska siis homoseksuaalinen ja heteroseksuaalinen parisuhde ovat normatiiviselta rakenteeltaan erilaisia, on mielekästä ylläpitää niitä varten kahta erilaista juridista instituutiota, joiden avulla näiden suhteiden kehitykselle pystytään tarjoamaan juridista suojaa kunkin ominaisuuteen mukaisesti.

Taloustieteen professori Douglas Allen (2010) argumentoi, että jos laitamme heteroseksuaalisen ja homoseksuaalisen parisuhteen samaan juridiseen viitekehukseen olettaen, että niissä vallitsee sama dynamiikka, emme pysty tekemään oikeutta kummallekaan. Tällöin avioliiton ympärille kehittyvät juridiset ja sosiaaliset normit suosivat tai syrjivät yhtä näistä parisuhteen muodoista. Jos pyrkimys sukupuolineutraaliin avioliittoon saa etusijan suhteessa pyrkimykseen tukea avioliittoa lasten syntymään johtavana heteroseksuaalisena suhteena, silloin sama tasa-arvopyrkimys estää omaksumasta sääntöjä, jotka maksimoivat heteroseksuaalisten parien ja heidän lastensa hyvinvoinnin sikäli kuin nämä säännöt asettavat homoseksuaaliset parit epäedulliseen asemaan ja päinvastoin.

Yhteiskunnan kannalta on olennaista pitää huolta lasten hyvinvoinnista pyrkien lainsäädännöllisesti tukemaan sellaisia elämänmuotoja, jotka luovat heille vakaan ja turvallisen perheympäristön, jossa molemmat vanhemmat ovat heistä kiinnostuneita. Tällaista kiinnostusta lisää olennaisesti, jos he ovat kyseisten vanhempien biologisia jälkeläisiä. Tämä lasten hyvinvointiin suuntautuva näkökulma on olennainen pyrittäessä turvaamaan lasten keskeisiä hyvinvointioikeuksia.

Avioliiton perustavat säännöt ovat peräisin sukupolvien kokemuksesta, jossa pyritään pitkän kehitysprosessin aikana sovittamaan yhteen miehen ja naisen näkökulmia tavalla, joka tyydyttää molempia ja joka parhaiten suojelee lapsia, joista he pitivät huolta. Jos tähän vaikeaan tehtävään lisätään tehtävä luoda parhaat sosiaaliset normit ja juridiset säännöt homoseksuaalisten parien kannalta, monimutkaistamme tätä jo ennestäänkin monimutkaista tehtävää tarpeettomasti. (Gallagher 2012: 142.)

Puhe ”tasa-arvoisesta avioliittolaista” on sikäli harhaanjohtavaa, että yritys juridisesti yhdistää kaksi dynamiikaltaan erilaista instituutiota tekee vääryyttä näille molemmille instituutioille. Koska näiden kahden instituution onnistumiseen johtavat normit ovat erilaisia, niiden yhdistäminen johtaa siihen, että jompikumpi tai molemmat kärsivät.

3. Hyödyttääkö avioliitto homoseksuaalisia pareja?

Yhtenä argumenttina sukupuolineutraalin avioliiton puolesta on se, että homoseksuaaliset parit kokevat nyky-yhteiskunnassa syrjintää. Tämän syrjinnän ajatellaan vähentyvän sukupuolineutraalin avioliittolain myötä, koska homoseksuaaliset parit voivat avioituessaan päästä osallisiksi siitä arvostuksesta, mikä yleensä avioliittoinstituutiolle annetaan.

Tässä argumentissa on sekä käsitteellinen että empiirisen todentamisen ongelma. Käsitteellinen ongelma syntyy siitä, että sukupuolineutraali avioliittolaki muuttaa avioliiton merkitystä. Empiirinen ongelma syntyy siitä, että emme tiedä, mikä tulee olemaan tämän uuden avioliittoinstituution yhteiskunnallinen arvostus. Emme voi suoralta kädeltä odottaa, että näin uudelleen määritellyn

avioliittoinstituution arvostus tulee olemaa sama kuin perinteisen heteroseksuaalisen avioliiton. Ihmiskunnan historiassa on vuosituhsien ajan arvostettu naisen ja miehen välistä avioliittoa, mutta samaa sukupuolta oleville suhteille ei koskaan ole annettu samaa yhteiskunnallista arvostusta edes kulttuureissa, jotka ovat yleisesti hyväksyneet homoseksuaaliset suhteet, kuten antiikin Kreikassa. Aristoteles suhtautui myönteisesti homoeroottisiin suhteisiin, mutta hänen avioliittokäsityksensä perustui miehen ja naisen väliseen avioliittoon. Yhteiskunnat ovat johdonmukaisesti arvostaneet heteroseksuaalista avioliittoa, koska se tuottaa perheitä, joissa yhteiskunnan kaikkein haavoittuvimmat jäsenet eli lapset saavat kasvaa biologisten vanhempiensa kanssa ja näin saada parhaan mahdollisen hoidon ja turvan. Se uusi instituutio, mikä sukupuolineutraalilla avioliittolalla pyritään luomaan, ei ole saanut vastaavaa arvostusta ihmiskunnan historiassa: onko meillä siis perusteita olettaa, että se tulisi sitä saamaan tulevaisuudessakaan?

Tätä asiaa voidaan tarkastella myös homoseksuaalisten parien näkökulmasta. Tutkimusten mukaan homoseksuaaliset parit eivät koe suhteensa kannalta merkityksellistä eroa sen osalta, ovatko he rekisteröidyssä parisuhteessa vai avioliitossa. Asiaa on tutkittu Hollannissa, jossa homoseksuaalinen avioliitto on ollut mahdollinen jo 10 vuoden ajan. Vain 20 % homoseksuaalisista pareista solmii avioliiton, kun vastaava luku heteroseksuaalisten parien kohdalla on 80 %. Homoseksuaalisten yksilöihin suhteutettuna prosenttiluku on vielä alhaisempi: joidenkin arvioiden mukaan ainoastaan 8 % homoseksuaalisista yksilöistä valitsee solmia avioliiton. (Duncan 2011; Gallagher 2012: 171–172.) Homoseksuaalisten avioliittojen eroprocentti on korkeampi kuin heteroseksuaalisten parien: miesparien kohdalla 35% korkeampi ja naisparien kohdalla lähes 50 % korkeampi. (Andersson 2004.)

Mahdollisuus homoseksuaalisen avioliiton solmimiseen ei myöskään näytä vaikuttavan homoseksuaalisten parien kokeman syrjinnän määrään työpaikalla ja asunnon saamisessa (Rothblum et al 2008.)

Tutkimusten mukaan näyttää siltä, että homoseksuaaliset parit eivät olennaisesti hyödy homoseksuaalisesta avioliitosta, erityisesti jos asiaa verrataan vastaavaan hyötyyn heteroseksuaalisten parien kohdalla. Tutkimus viittaa siihen, että homoseksuaalisten parien osalta on vain vähän merkitystä sillä, ovatko he rekisteröidyssä parisuhteessa vai avioliitossa (Balsam et al 2008). Homoseksuaalisen avioliiton solmineet ihmiset eivät kokeneet suhteen laadun olennaisesti parantuneen avioliiton myötä tai sen vaikuttaneen heidän muihin sosiaalisiin suhteisiinsa. (Gallagher 2012: 173.)

Tässä suhteessa homoseksuaalisten parien kokemus on erilainen kuin heteroseksuaalisten parien, joiden kohdalla avioliitolla on suuri merkitys parisuhteen laadulle, muille sosiaalisille suhteille, terveydelle ja eliniän pituudelle.

4. Hyödyttääkö sukupuolineutraali avioliittolaki homoseksuaalisten parien lapsia?

Tutkimusten mukaan avioliiton muodolliset edut eivät näyttäisi paljoakaan merkitsevän lasten hyvinvoinnille. Muussa tapauksessa uudelleen avioituneiden parien lapset voisivat paremmin kuin yksinhuoltajaäitien lapset. Tutkimusten mukaan näin ei kuitenkaan ole asianlaita. Avioliitto suojelee lapsia sikäli, että se tekee todennäköisemmäksi, että he kasvavat perheessä oman biologisen isänsä ja äitinsä kanssa. Homoseksuaaliset avioliitot eivät kuitenkaan määritelmän mukaan tarjoa lapselle sitä etua, että he kasvaisivat oman biologisen isänsä ja äitinsä kanssa.

Aviosuhteen merkitys on yleensä siinä, että se estää perhesuhteiden vaihtuvuutta ja vakiinnuttaa vanhempien suhteita. Ei ole kuitenkaan todisteita siitä, että homoseksuaalisella avioliitolla olisi merkitystä suhteen vakauden kannalta verrattuna epämuodollisiin sitoutumismekanismeihin. (La Sala: "Monogamy of the Heart: Extradysadic Sex and Gay Male Couples".) Anderssonin (2004) tutkimus näyttäisi viittaavan päinvastaiseen suuntaan: homoseksuaalisten parien keskuudessa eroprosentti on heteroseksuaalisia pareja korkeampi. Naisparien eroprosentti on miespareja korkeampi. Korkea eroprosentti on tietysti ongelmallista lasten kannalta.

Niiden lasten määrä, jotka voisivat potentiaalisesti hyötyä siinä tapauksessa, että homoseksuaalisesta avioliitosta olisi hyötyä lapsille, on hyvin pieni. Amerikkalaisten tilastojen mukaan puoli prosenttia lapsista elää samaa sukupuolta olevien vanhempien talouksissa. Oletetaan, että puolet näistä samaa sukupuolta olevista pareista menee naimisiin (mikä olisi paljon suurempi prosentti kuin yleensä homoseksuaalisten parien joukossa). Tällöin asia koskettaisi yhtä neljäsosaa prosenttia lapsista. Jos oletetaan, että eroprosentti on sama kuin heteroparien kohdalla eli 50 %, niin yksi prosentin kahdeksasosa lapsista kokisi vakaan avioliiton uuden avioliittolain ansiosta. Jos tähän lisätään se informaatio, että 80 % näistä lapsista ovat aikaisempien heteroseksuaalisten suhteiden hedelmää, niin kyseinen avioliitto on uudelleenavioituminen. Vanhemman uudelleen avioitumisesta ei kuitenkaan tutkimusten mukaan ole lapsille hyötyä. (Gallagher 2012: 173.)

Tästä seuraa, että yksi prosentin neljäskymmenesosa lapsista hyötyisi uudesta avioliittolaista, jos se onnistuisi vakauttamaan homoseksuaalisia parisuhteita paremmin kuin nykyinen rekisteröityä parisuhdetta koskeva laki. Tästä ei kuitenkaan ole mitään todistusaineistoa, kuten edellä kävi ilmi.

Samanaikaisesti hetero- ja homoseksuaalisten parisuhteiden alistaminen saman avioliittolain alaiseksi murentaisi avioliittoa ohjaavasta säännöstöstä niitä piirteitä, jotka ovat omiaan tukemaan sitä, että lapset saisivat kasvaa oman biologisen isänsä ja äitinsä kanssa. Näin 98 % lapsista joutuisi potentiaalisesti kärsimään tämän ratkaisun seurauksista.

5. Johtaako sukupuolineutraali avioliitto epätasa-arvoon ja avioliiton merkityksen trivialisoitumiseen?

Kansalaisaloitteen mukaan tarkoituksena on toteuttaa tasa-arvo avioliittolainsäädännössä. Tämä asian määrittely perustuu kuitenkin väärinkäsitykseen. Avioliitto nykyisessä muodossaan on jo tasa-arvoinen, koska jokainen avioliiton ehdot täyttävä nainen tai mies voi solmia avioliiton henkilöön katsomatta. Pyrkimys ulottaa avioliitto koskemaan myös samaa sukupuolta olevia ei merkitse avioliiton tekemistä tasa-arvoiseksi vaan sen merkityksen muuttamista. Lisäksi kyseessä on avioliiton merkityksen muuttaminen tavalla, joka tekee siitä epätasa-arvoista, jos se toteutetaan kansalaisaloitteen ehdottamalla tavalla.

Sukupuolineutraalia avioliittoa puolustetaan argumentilla, että kaikki avioliitot eivät välttämättä johda lasten saamiseen eikä lasten saamista siten voida pitää avioliiton välttämättömänä osatekijänä. Niinpä avioliittoa määrittelevänä tekijänä ei enää pidetä sellaista seksuaalista yhdyntää, joka voisi johtaa lasten saamiseen, tai seksuaalista yhdyntää yleensä. Avioliiton keskukseen asetetaan aikuisten välinen intiimi suhde. Ongelmana on se, että aikuisten välisiä intiimejä suhteita voi olla hyvin monenlaisia ja -tasoisia ja joudumme juridisen rajauksen ongelmiin, jos aikuisten välinen intiimi suhde ilman seksuaalista ulottuvuutta voisi sinänsä toimia avioliiton perusteena.

Massachusettsin korkein oikeus argumentoi, että avioliittolainsäädäntö ”ei anna etuoikeutta aviopuolisoiden väliselle jälkeläisiä tuottavalle heteroseksuaaliselle yhdynnälle kaikkien muiden aikuisten välisten intiimiyden muotojen ylitse”. Jos avioliiton perustana on aikuisten välinen suhde, joka ei perustu jälkeläisiä tuottavaan sukupuoliyhdyntään, vaan suhteen intiimiyteen, niin silloin tulee vaikeaksi torjua avioliittoja, joihin ei sisälly varsinaista eroottista suhdetta. Oikeustieteen professori Hadley Arkesin (2006: 130) mukaan ongelmana on se, että tämän päättelyn mukaan pitäisi olla mahdollista luoda aviosuhde, jossa osapuolina ovat sisarukset, jotka haluavat esimerkiksi pitää huolta yhteisestä adoptiolapsesta. (Arkes 2006: 130.) On olemassa tilanteita, joissa sukulaiset kantavat keskenään vastuuta asioista, joiden hoitamisessa he hyötyisivät siitä, että he voisivat nauttia avioliiton etuoikeuksista. Kaksi sisarusta, jotka pitävät huolta orvoksi jääneestä veljentyttärestä tai ikääntyvästä sedästä voisivat hyötyä siitä, että he solmivat avioliiton keskenään. Worcesteriläisen juristin David Wojcikin mukaan tällaisesta täysin neutraalista avioliitosta voisivat hyötyä esimerkiksi kaksi leskeksi jäänyttä ystävää, jotka voisivat tältä pohjalta etsiä erilaisia yhteiskunnan aviopareille tarjoamia etuja. Arkes (2006: 131) pohtii myös mahdollisuutta, että kaksi tenniskaveria voi tämän suhteensa pohjalta haluta solmia tennisavioliiton. Tai voimme kuvitella kahden intohimoisen shakinpelaajan haluavan solmia tämän shakin intohimoon perustuvan suhteensa pohjalta shakkiavioliiton. Yhden ehdotuksen mukaan avioliitto pitäisi tehdä avoimeksi kaikille tällaisille pareille ilman mitään syrjintää, ilman että suhteen tarvitsisi olla seksuaalinen tai eroottinen ollenkaan.

Kyse on sukupuolineutraalin avioliiton logiikan sisäisestä ongelmasta, niin että Arkesin mukaan ei ole merkitystä sillä, kuinka harvinaisia nämä tapaukset ovat. Harvinaiset tapaukset voivat yleistyä ja meidän pitäisi pystyä periaatteellisella tasolla torjumaan tällainen avioliiton merkityksen trivialisoituminen ja perustelemaan tällaisten avioliittohakemusten hylkääminen.

Arkesin (2006) mukaan sukupuolineutraali avioliittolaki johtaa näin avioliiton merkityksen trivialisoitumiseen. Tällainen kehityskulku seuraa Arkesin mukaan loogisesti itse sukupuolineutraalin avioliiton omasta rakenteesta. Tällöin avioliitto menettäisi erityismerkityksensä eikä se enää palvelisi nykyistä tarkoitustaan: vakauttaa ja tukea sellaisia heteroseksuaalisia parisuhteita, joista voi periaatteessa syntyä lapsia, niin että lapset voisivat kasvaa biologisten vanhempiensa kanssa vakaassa perheyhteisössä. Yleensä sukupuolineutraalin avioliiton kannattajat haluavat, että avioliiton perustana on jonkinlainen eroottinen suhde. Ongelmaksi tulee tämän suhteen juridinen määrittäminen niin, ettei se ole epätasa-arvoinen erilaisten intiimien suhteiden välillä.

Arkesin mukaan tähän liittyvä ongelma on se, että yhteiskunnan säätämällä laeilla on opetusvaikutusta. Laki muuttaa ihmisten käsitystä siitä, mitä avioliitto tarkoittaa ja tämän muuttuneen ymmärryksen myötä voimme odottaa lisää tapauksia, joissa orvoksi jäänyttä lasta hoitavat sisarukset haluavat mennä avioliittoon keskenään. Sukupuolineutraalin avioliittolain myötä meillä ei ole enää periaatteellista perustelua, jonka avulla voisimme torjua tällaiset vaihtoehdot.

Niin kauan kuin avioliitto on rakentunut heteroseksuaalisen mallin mukaisesti niin, että sen luonnollisena seurauksena on parin yhteinen lapsi, on luonnollista rajoittaa avioliitto kahden osapuolen väliseksi ja kieltää moniavioisuus: lapsen kannalta on olennaista, että hän saa kasvaa kodissa, jossa hän saa elää biologisen isänsä ja äitinsä kanssa perheessä, jossa konfliktien taso on alhainen. Moniavioisuus lisäisi konflikteja ja etäännyttäisi lapsen isästään.

Jos haluamme sukupuolineutraalin avioliittolain sisältämän avioliittokäsityksen pohjalta tehdä avioliiton tasa-arvoiseksi, emme voikaan enää johdonmukaisesti rajoittaa avioliittoa kahden väliseksi. Emme pysty enää perustelemaan, miksi avioliiton pitäisi rajoittua kahden ihmisen väliseksi, sen sijaan että se koostuisi kolmesta, neljästä tai vieläkin useammasta ihmisestä

Läntisen Ontarion yliopiston oikeustieteen professori Bradley W. Miller kiinnittää huomiota tähän juridiseen ongelmaan. Kanadassa sukupuolineutraali avioliittolaki on ollut voimassa vuodesta 2004. Yksi merkittävä moniavioisuutta kannattava yhteisö Brittiläisessä Kolumbiassa esitti sukupuolineutraalin avioliittolainsäädännön hyväksymisen jälkeen, ettei moniavioisuuden hyväksymiselle ole enää periaatteellista estettä. Brittiläisen Kolumbian oikeus esitti kannanotossaan, ettei moniavioisuuden kieltäminen ole perustuslain vastaista ja perusteli sitä määrittelemällä moniavioisuuden koostuvan useista samanaikaisista avioliitoista. Näin siis samaa sukupuolta olevien parien avioliiton laillistaminen ei välttämättä johda moniavioisuuden institutionalisoimiseen. Mutta ainoa tapa estää tämä looginen kehityskulku on toimia epäjohdonmukaisesti sukupuolineutraalissa avioliittolaissa omaksutun periaatteen kanssa. Oikeus ei pystynyt johdonmukaisesti perustelemaan, miksi on syrjivää olla ulottamatta avio-oikeutta samaa sukupuolta oleviin pareihin, mutta ei ole syrjivää olla ulottamatta sitä moniavioisuuden ja polyamoriant edustajiin. Sukupuolineutraalin avioliiton hyväksymisen myötä moniavioisten ja polyamoriantien torjuminen näyttää perustuvan ennakkoluuloon eikä juridiseen johdonmukaisuuteen. Koska torjumista ei voida tehdä johdonmukaisilla juridisilla perusteilla, on mahdollista, että ennen pitkää sukupuolineutraalin avioliiton sisäinen logiikka johtaa moniavioisuuden hyväksymiseen. Moniavioisuuden salliminen puolestaan johtaa aviosuhteen heikentymiseen entisestään niidenkin parien kohdalla, jotka elävät yksiavioisessa suhteessa, koska suhteen laajentaminen muita henkilöitä koskevaksi on juridisesti mahdollista. Tällainen laajentamisen mahdollisuus vaikuttaa psykologisesti kaikkiin aviopareihin.

Feministi Gloria Steinem, poliittinen aktivisti Barbara Ehrenreich ja New Yorkin yliopiston oikeustieteen professori Kenji Yoshino ovat jo vaatineet oikeutta laillistaa useista partnereista koostuvia suhteita. Mexico City on pohtinut mahdollisuutta myöntää väliaikaisia aviolupia. Brasiliassa julkinen notaari on laillisesti rekisteröinyt kolmen ihmisen suhteen. (Girgis et al 2012: 20.) Koska näiden vaihtojen periaatteellinen torjuminen ei enää sukupuolineutraalin avioliiton sisäisen logiikan perustalla ole mahdollista, avioliiton selkeä merkitys on vaarassa heikentyä. Tällöin se ei niin selkeästi palvele sellaisena erityisinstituutiona, jonka tarkoituksena on suojata lapsen oikeutta elää biologisen isänsä ja äitinsä muodostamassa vakaassa perheessä.

Kooste

Pääteesini ovat seuraavat:

- A. Heteroseksuaalinen ja homoseksuaalinen parisuhde ovat ominaisluonteeltaan ja normatiiviselta rakenteeltaan niin erilaisia, että niiden sovittaminen yhden ja saman instituution alaisuuteen haittaa niiden molempien kehittämistä myönteisellä tavalla.
- B. Sukupuolineutraali avioliittolaki loukkaa lapsen oikeutta kasvaa perheessä, jossa hän saa rakentaa identiteettiään läheisessä vuorovaikutuksessa biologiseen isäänsä ja äitiinsä.
- C. Sukupuolineutraali avioliittolaki johtaa harhaanjohtavaan sosialisatioon, jossa nuoria estetään tiedostamasta omien sukupuolisten valintojensa merkitystä tulevien lastensa hyvinvoinnin näkökulmasta.

- D. Sukupuolineutraali avioliittolaki ei tee avioliitosta tasa-arvoista. Avioliitto on nykymuodossaan jo tasa-arvoinen. Sukupuolineutraali avioliittolaki muuttaisi avioliiton merkitystä ja tekisi sen epätasa-arvoiseksi tämän uuden avioliittokäsityksen sisäisen logiikan perusteella, jos sitä ei laajennettaisi koskemaan monia muitakin erilaisia intiimissä suhteessa eläviä ihmispareja ja ryhmiä. Tästä olisi kuitenkin seurauksena avioliiton merkityksen heikkeneminen.
- E. Sukupuolineutraalin avioliiton johdonmukainen soveltaminen saattaa johtaa avioliiton merkityksen trivialisoitumiseen ja sen myötä avioliiton yleisen arvostuksen laskuun. Näin se heikentäisi lapsen mahdollisuutta kasvaa vakaassa perheessä biologisen isänsä ja äitinsä hoidossa.

Kirjallisuus:

Allen, Douglas W. (2010) "Who Should Be Allowed into the Marriage Franchise?" 58 Drake Law Review 1043.

Allen, Douglas W. (2013) "High school graduation rates among children of same-sex households." *Review of Economics of the Household*. Advance online publication. Doi: 10.007/s11150-013-9220-6.

Amato, Paul R. (2005) "The Impact of Family Formation Change on the Cognitive, Social, and Emotional Well-Being of the Next Generation." *The Future of Children* 15 (2005): 75-96.

Amaton, Paul R. (2012) "The Well-Being of Children with Gay and lesbian Parents", *Social Science Research* 41 (2012): 771-774.

Andersson, Gunnar, et al. (2004) "Divorce-Risk Patterns in Same-Sex Marriages in Norway and Sweden", paper presented at the 2004 Annual Meeting of the Population Association of America, april 3, 2004, <http://paa2004.princeton.edu/download.asp?submissionId=40208>.

Angel, Ronald J. & Angel, Jacqueline L. (1993) *Painful Inheritance: Health and the New Generation of Fatherless Families*. Madison, WI: University of Wisconsin Press.

Arkes, Hadley (2006) "The Family and the Laws", teoksessa Robert P. George & Jean Bethke Elshtain (toim.) *The Meaning of Marriage: Family, State, Market & Morals*. Dallas: Spence Publishing Company.

Balsam, Kimberly F. & Beauchaine, Theodore P & Rothblum, Esther & Solomon, Sondra E. (2008) Three-Year Follow-Up of Same-Sex couples Who Had Civil Unions in Vermont, Same-Sex Couples Not in Civil Unions, and Heterosexual married Coupldes", 44 *Developmental Psychology* 201, 110-11, 2008 <http://ts-si.org/files/Same-SexCouplesFollowupdev441102.pdf>.

Biblarz, Timothy J. & Stacey, Judith (2010) "How Does the Gender of Parents Matter?" *Journal of Marriage and Family* 72 (2010).

Blackman, Lorraine & Clayton, Obie & Glenn, Norval et al (2005) *The Consequences of Marriage for African Americans: A Comprehensive Literature Review*. New York: Institute for American Values.

- Blankenhorn, David (2007) *The Future of Marriage*. New York: Encounter Books.
- Bos, Henny M. W. & Van Balen, Ffan & van den Boom, Dymphna C. (2007) "Child Adjustment and Parenting in Planned Lesbian parent Families", *American Journal of Orthopsychiatry* 77(2007): 38–48.
- Brown, Susan L. (2004) "Family structure and child well-being: the significance of parental cohabitation." *Journal of Marriage and Family* 66 (2), 351–367.
- Browning, Dan & Marquardt, Elizabeth (2006) "What About the Children?" teoksessa Robert P. George & Jean Bethke Elshtain (toim.) *The Meaning of Marriage: Family, State, Market & Morals*. Dallas: Spence Publishing Company.
- Duncan, William C. (2011) "The Tenth Anniversary of Dutch Same-Sex Marriage: How is Marriage Doing in the Netherlands?" iMAPP Research Brief, May 2011, <http://www.marriagedebate.com/pdf/iMAPP.May2011-rev.pdf>.
- Ellis, Bruce J. & Bates, John E. & Dodge, Kenneth A. et al (2003) "Does Father Absence Place Daughters at special Risk for Early Sexual Activity and Teenage Pregnancy?" *Child Development* 74 (2003): 801–821.
- Furstenberg, Frank Jr. & Heuveline, Patrick & Timberlake, Jeffrey M. (2003) "Shifting Childbearing to Single Mothers: Results from 17 Western Countries." *Population and Development Review* 29, no 1 March 2003.
- Gallagher, Maggie (2012) "The Case Against Same-Sex Marriage", teoksessa John Corvino & Maggie Gallagher: *Debating Same-Sex Marriage*. Oxford: Oxford University Press.
- Girgis, Sherif & George, Robert P. & Anderson, Ryan T. (2010) "What is Marriage?" *Harvard Journal of Law & Public Policy* vol. 34, no. 1, ss. 245-287.
- Girgis, Sherif & George, Robert P. & Anderson, Ryan T. (2012) *What is Marriage? Man and Woman: A Defence*. New York: Encounter Books.
- Harper, Cynthia & McLanahan, Sara (2004) "Father Absence and Youth Incarceration", *Journal of Research on Adolescence* 14 (2004): 369–97.
- Hoff, Colleen C. at al (2010) "Relationship Characteristics and Motivations Behind Agreements Among Gay Male Couples: Difference by Agreement Type and Couple Serostatus", *22AIDS Care* 827, July 2010, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2906147/>
- Manning, Wendy D. & Lamb, Kathleen A. (2003) "Adolescent Well-Being in Cohabiting, Married, and Single-Parent Families", *Journal of Marriage and Family* 65, no. 4 (November 2003).
- Manning, Wendy D. & Smock, Pamela J. & Majumdar, Debarun (2004) "The relative stability of cohabiting and marital unions for children." *Population Research and Policy Review* 23, 135–159.
- Marks, Loren (2012) "Same-sex Parenting and Children's Outcomes: A Closer Examination of the American Psychological Association's Brief on Lesbian and Gay Parenting", *Social Science Research* 41 (2012): 735–751.

Marquardt, Elizabeth (2005) *Family Structure and Children's Educational Outcomes*. New York: Institute for America Values.

Marriage and the Public Good. Princeton, NJ. The Witherspoon Institute, 2008, 9–19, http://www.winst.org/faily_marriage_and_democracy/WI_Marriage.pdf. Tämän raportin on allekirjoittanut 70 tutkijaa ja siinä on laajasti dokumentoitu yhteiskuntatieteiden tutkimustuloksia lasten ja aikuisten hyvinvoinnista.

McLanahan, Sara & Sandefur, Gary (1994) *Growing Up with a Single Parent: What Hurts, What Helps*. Cambridge: Harvard University Press.

McLanahan, Sara & Donahue, Elizabeth & Haskins, Ron (2005) "Introducing the Issue", *The Future of Children* 15.

Meezan, William & Rauch, Jonathan (2005) "Gay Marriage Same Sex Parenting, and America's Children", *Future of Children* 15 (2005): 97–115.

Miller, Bradley W. "Same-sex marriage ten years: lessons from Canada. Why not ask Canadians what happens when same-sex marriage is legalized."

Mitchell, Jason W. (2010) Examining the Role of Relationship Characteristics and dynamics on Sexual Risk Behavior Among Gay Male Couples. PhD diss., Oregon State University, <http://ir.library.oregonstate.edu/xmlui/bitstream/handle/1957/16379/MitchellJasonW2010.pdf?sequence=1>.

Moore, Kristin Anderson et al., "Marriage from a Child's Perspective: How Does Family Structure Affect Children and What Can We do About It?" Child Trends Research Brief, Child Trends, June 2002, at <http://www.childtrends.org/files/marriagerb602.pdf>.)

Parke, Mary (2003) "Are Married Parents Really Better for Children? What Research Says about the Effects of Family Structure on Child Well-Being." *CLASP Policy Brief* no. 3, May 2003.

Patterson, Charlotte J. (1997) "Children of Lesbian and Gay Parents", *Advances in Clinical Child Psychology*, vol 19, toim. Thomas Hl. Ollendick & Ronald J. Prinz, 235–282. New York: Plenum.

Popenoe, David (1996) *Life without Father: Compelling New Evidence That Fatherhood and Marriage Are Indispensable for the Good of Children and Society*. New York: Free Press.

Ramirez, Oscar Modesto & Brown, Jac (2010) "Attachment Styles, Rules Regarding Sex, and Couple Satisfaction: A Study of Gay Couples", 31 *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy* 202, June 2010.

Regnerus, Mark (2012a) "How different are adult children of parents who have same-sex relationships? Findings from the New Family Structure Study." *Social Science Research* 41 (2012) 752–770.

Regnerus, Mark (2012b) "Parental same-sex relationships, family instability, and subsequent life outcomes for adult children: Answering critics of the new family structures study with additional analyses." *Social Science Research* 41, (6), 1367–1377.

- Rosenfeld, Michael J. (2010) "Nontraditional Families and Childhood Progress through School", *Demography* 47 (2010): 755–775.
- Rothblum Esther D. & Balsam, Kimberly F. & Solomon, Sondra E. (2008) "Comparison of Same-Sex Couples Who Were Married in Massachusetts, Had Domestic Partnerships in California, or Had Civil Union in Vermont," 29 *Journal of Family Issues* 48, 2008, <http://www.queerty.com/wp/docs/2008/p5/rothblum-comparisno-of-same-sec-couples.pdf>.
- Sarantakos, S. (1996) "Children in Three Contexts: Family, Education and Social Development". *Children Australia* 21, 23–31.
- Sarantakos, S. (2000) *Same-Sex Couples*. Sydney: Harvard Press.
- Sirota, Theodora (2009) "Adult Attachment Style Dimension in Women Who Have Gay or Bisexual Fathers", *Archives of Psychiatric Nursing* 20, no. 4(2009): 289–297.
- Solantaus, Tytti (2003) Tutkimuskatsaus Sateenkaariperheissä elävien lasten kehityksestä ja hyvinvoinnista. STM Julkaisu 2003: 10.
- Stanton, Glenn T. & Maier, Bill (2004) *Marriage on Trial: The Case against Same-Sex Marriage and Parenting*. Downers Grove, Ill.: InterVarsity Press.
- Tasker, Fiona (2005) "Lesbian Mothers, Gay Fathers, and Their Children: A Review" *Developmental and Behavioral Pediatrics* 26, no 3 (2005): 224–240.
- Wilcox, W. Bradford & Doherty, William J. & Fisher, Helen et al (2005) *Why Marriage Matters: Twenty-Six Conclusions from the Social Sciences*. 2nd ed. New York: Institute for American Values.